

POSTANOWIENIE

Dnia 12 kwietnia 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Władysław Pawlak (przewodniczący)

SSN Marta Romańska

SSN Agnieszka Piotrowska (sprawozdawca)

na posiedzeniu niejawnym 12 kwietnia 2023 r. w Warszawie,
w sprawie z powództwa Gminy Miejskiej Kraków
przeciwko O. L.
o eksmisję z lokalu mieszkalnego,
na skutek przedstawienia przez Sąd Okręgowy w Krakowie
postanowieniem z 15 marca 2022 r., II Ca 1991/21,
zagadnienia prawnego:

"Czy w sprawie o opróżnienie lokalu mieszkalnego po stronie pozwanych najemcy i osób wywodzących swoje uprawnienie do zajmowania lokalu od najemcy (tzw. "domowników") występuje współuczestnictwo jednolite (art. 73 § 2 k.p.c.)?"

odmawia podjęcia uchwały.

UZASADNIENIE

W dniu 5 marca 2008 r. Gmina Miejska Kraków (dalej: Gmina) zawarła z E. S. umowę najmu komunalnego lokalu mieszkalnego o pow. 47,50 m² położonego w Krakowie przy ul. [...] na czas nieoznaczony. Uprawnionymi do zamieszkania łącznie z najemczynią byli członkowie jej rodziny: córka A. S. oraz małoletni wówczas wnuk O. L., syn A. S., urodzony w 2001 r. Ze względu na powstałe zaległości w uiszczaniu czynszu, wynajmujący pismem z 23 grudnia 2008 r. wezwał E. S. do zapłaty kwoty 14.023,43 zł w terminie jednego miesiąca pod rygorem

wypowiedzenia umowy najmu, a następnie, wobec nieuiszczenia tej należności w określonym terminie, pismem z 23 marca 2009 r. wypowiedział z tej przyczyny E. S. umowę najmu opisanego lokalu mieszkalnego. Wobec nieopuszczenia lokalu w wyznaczonym terminie, Gmina wniosła pozew, w którym domagała się nakazania pozwanym E. S., A. S. i O. L., reprezentowanemu przez przedstawicielkę ustawową - matkę A. S., aby opuścili i opróżnili ze swoich rzeczy opisany wyżej lokal mieszkalny i wydali go powodowej Gminie. Wyrokiem zaocznym z 19 marca 2010 r. (I C 804/09/P) Sąd Rejonowy dla Krakowa Podgórze uwzględnił to żądanie (punkt I), ustalił, iż pozwanym nie przysługuje prawo do lokalu socjalnego (punkt II), zasądził od pozwanych solidarnie na rzecz powoda koszty procesu w kwocie 320 zł (punkt III) oraz nadał wyrokowi rygor natychmiastowej wykonalności (punkt IV). Wyrok zaoczny uprawomocnił się 16 kwietnia 2010 r., zaś 22 listopada 2010 r. nadano mu klauzulę wykonalności w zakresie punktu I oraz III i wydano pełnomocnikowi strony powodowej. Mimo wyroku E. S., jej córka A. S. oraz wnuk O. L. nadal zajmowali mieszkanie komunalne bez tytułu prawnego. W 2018 r. zmarła E. S., w lokalu pozostali jej córka i wnuk.

W skardze z 8 marca 2019 r. pełnoletni już O. L. wniósł na podstawie art. 401 pkt 2 k.p.c. skargę o wznowienie postępowania zakończonych wydaniem prawomocnego wyroku zaocznego z 19 marca 2010 r. (I C 804/09/P), w której zażądał jego uchylenia i oddalenia powództwa. W uzasadnieniu skargi zarzucił, że w postępowaniu eksmisyjnym, o którym powziął wiadomość 24 lutego 2019 r. z pisma Gminy wzywającego do zawarcia umowy najmu pomieszczenia zastępczego, nie był należycie reprezentowany, a nadto został pozbawiony możliwości obrony przysługujących mu praw, którą nabył dopiero w momencie uzyskania pełnoletniości, tj. 26 lutego 2019 r. Wyrokiem z 8 listopada 2019 r. (XII C 581/19/P) Sąd Rejonowy dla Krakowa Podgórze oddalił tę skargę, podnosząc, że w postępowaniu eksmisyjnym, którego dotyczyła, małoletni wówczas skarżący był reprezentowany przez przedstawicielkę ustawową matkę A. S. (art. 98 § 1 k.r.o.); doręczono jej odpis pozwu i wezwanie na rozprawę 19 marca 2020 r, na którą nie stawiła się mimo dwukrotnego awizowania. Odpis wyroku zaocznego został doręczony pozwanej E. S. (która ponadto brała udział w rozprawie 23 października 2009 r., odroczonej następnie w celu przeprowadzenia

postępowania dowodowego i przesłuchania pozwanych) do rąk własnych z pouczeniem o sposobie i terminie wniesienia sprzeciwu od tego wyroku zaocznego. Pozwana A. S. nie odebrała natomiast przesyłki sądowej zawierającej odpis wyroku zaocznego mimo jej dwukrotnego awizowania.

Po rozpoznaniu apelacji O. L. od wyroku Sądu Rejonowego z 8 listopada 2019 r., Sąd Okręgowy w Krakowie postanowieniem z 6 lipca 2020 r. (II Ca 1010/20) uchylił powyższy wyrok i odrzucił skargę o wznowienie postępowania uznając, że w świetle akt sprawy I C 804/09/P nie ma podstaw do przyjęcia, iż odpis pozwu i wezwań na rozprawy, a także odpis wyroku zaocznego został doręczony A. S. jako przedstawicielce ustawowej małoletniego wówczas syna O. L.. Sąd Okręgowy podniósł, że wszelka korespondencja sądowa była w toku postępowania kierowana do niej jako pozwanej, bez zaznaczenia, że sąd doręcza ją także jako przedstawicielce ustawowej małoletniego syna. Doprowadziło to Sąd Okręgowy do konkluzji, że Sąd Rejonowy wadliwie przyjął w sprawie I C 804/09/P, iż wyrok zaoczny z 19 marca 2010 r. uprawomocnił się wobec pozwanego O. L., co jednocześnie czyniło niedopuszczalną skargę o wznowienie, jako wniesioną od wyroku nieprawomocnego wobec skarżącego. Kierując się tym postanowieniem, pozwany O. L. 12 października 2020 r. złożył sprzeciw od wyroku zaocznego z 19 marca 2010 r. (I C 804/09/P), wnosząc o jego uchylenie i oddalenie powództwa. Po jego rozpoznaniu, Sąd Rejonowy dla Krakowa - Podgórze w Krakowie wyrokiem z 10 czerwca 2021 r. (XII C 1874/20/P) utrzymał w mocy w całości wyrok zaoczny z 19 marca 2010 r. W uzasadnieniu tego orzeczenia Sąd Rejonowy podniósł, że przedmiotowy wyrok zaoczny uprawomocnił się w 2010 r. w stosunku do pozwanych E. S. oraz A. S., które nie wniosły sprzeciwu w ustawowym terminie. Pozwany O. L. utracił swój pochodny, wywodzony ze zgody babci E. S. na wspólne zamieszkiwanie w okresie obowiązywania umowy najmu lokalu, tytuł prawny do dalszego zajmowania lokalu komunalnego w momencie skutecznego rozwiązania umowy najmu z najemczynią E. S. wskutek upływu okresu wypowiedzenia tej umowy. Pozwanemu nigdy nie przysługiwał i nadal nie przysługuje żaden własny tytuł prawny do zajmowania tego mieszkania, stąd powództwo o eksmisję pozwanego zasługiwało na uwzględnienie.

W apelacji od tego wyroku pozwany zarzucił naruszenie art. 72 § 2 i art. 73 § 2 k.p.c. w związku z art. 379 punkt 5 k.p.c. przez uznanie, że po stronie pozwanej nie zachodzi współuczestnictwo konieczne jednolite i zaniechanie wezwania na rozprawę A. S., czego skutkiem jest nieważność postępowania oraz naruszenie art. 345 k.p.c. w zw. z art. 73 § 2 k.p.c. przez uznanie, że wniesiony przez pozwanego sprzeciw od wyroku zaocznego z 19 marca 2010 r. (I C 804/09/P) nie wywołuje skutków prawnych w stosunku do pozwanej A. S., co prowadziło do wadliwego uznania, iż wyrok stał się wobec niej prawomocny oraz do zaniechania wezwania A. S. jako pozwanej na termin rozprawy. Przy rozpoznaniu tej apelacji Sąd Okręgowy w Krakowie powziął poważne wątpliwości pewne, którym dał wyraz w postanowieniu z 15 marca 2022 r.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Instytucja zagadnień prawnych, prowadząca do związania sądów powszechnych w danej sprawie poglądem prawnym Sądu Najwyższego wyrażonym w podjętej uchwale, jest wyjątkiem od konstytucyjnej zasady podległości sędziów tylko Konstytucji oraz ustawom (art. 178 ust. 1 Konstytucji). W orzecnictwie Sądu Najwyższego oraz nauce prawa wskazuje się w związku z tym na konieczność ścisłej wykładni przesłanek stosowania art. 390 § 1 k.p.c.; za ugruntowany należy uznać pogląd, że wydanie uchwały jest dopuszczalne i usprawiedliwione w sytuacji, w której przedstawione Sądowi Najwyższemu zagadnienie prawne ma charakter abstrakcyjny, dotyczy wykładni prawa, a jego samodzielne rozstrzygnięcie przez sąd pytający jest niemożliwe lub utrudnione przy uwzględnieniu dotychczasowego dorobku orzecnictwa i nauki prawa oraz przyjętych reguł wykładni norm prawnych. Przedstawione zagadnienie musi także pozostawać w rzeczywistym, integralnym związku z istotą sprawy rozpoznawanej przez sąd je formułujący i z jego własnymi ustaleniami faktycznymi, a także mieć realne znaczenie dla wyniku sprawy; ciężar wykazania tych przesłanek spoczywa na sędziu zadającym pytanie prawne (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 8 sierpnia 2012 r., III CZP 43/12). Analiza zagadnień teoretycznych, oderwanych

od okoliczności danej sprawy, których rozstrzygnięcie nie przekłada się bezpośrednio na rezultat rozpoznania środka odwoławczego, uzasadnia odmowę podjęcia uchwały (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 6 listopada 1998 r., III CZP 35/98).

W tej sprawie zachodzą przeszkody do rozpoznania przedstawionego zagadnienia prawnego. Koncentruje się ono wokół problematyki charakteru prawnego więzi między występującymi po stronie pozwanej – w sprawie z powództwa gminy o opróżnienie komunalnego lokalu mieszkalnego i jego wydanie – byłym najemcą i osobami (domownikami) od niego wywodzącymi uprawnienie do zajmowania lokalu, na gruncie art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (jedn. tekst: Dz.U. z 2022 r., poz. 172, dalej: „u.o.p.l.”), na gruncie art. 72 § 1 pkt 1 i § 2 k.p.c. oraz art. 73 k.p.c. Jest jednak oderwane od stanu faktycznego i okoliczności rozpoznawanej sprawy, albowiem po stronie pozwanej występuje w tej sprawie tylko jedna osoba, a mianowicie O. L.. Rozstrzygnięcie przedstawionego zagadnienia prawnego nie ma zatem znaczenia dla wyniku rozpoznania sprawy z powództwa Gminy Miasta Kraków przeciwko O. L. o eksmisję w następstwie wniesionej przez niego apelacji od wyroku Sądu pierwszej instancji z 10 czerwca 2021 r. (XII C 1874/20/P). Apelacja pozwanego nie spowodowała bowiem „reaktywowania” sprawy o eksmisję wobec A. S., w stosunku do której wyrok zaoczny uprawomocnił się w 2010 r. ani tym bardziej wobec E. S. (w stosunku do której wyrok zaoczny uprawomocnił się także w 2010 r.), która utraciła zdolność sądową wskutek śmierci w 2018 r. Tymczasem kwestia charakteru współuczestnictwa procesowego aktualizuje się w sytuacji występowania po stronie pozwanej kilku podmiotów, gdy rozstrzygnięcie dotyczy sfery ich interesów prawnych, a charakter łączących te osoby więzi ma wpływ na zakres przysługujących im uprawnień procesowych oraz determinuje zakres oddziaływania wydanego w sprawie wyroku. Ta zasadnicza okoliczność zadecydowała o odmowie podjęcia uchwały przez Sąd Najwyższy, niezależnie od tego, że na postawione przez Sąd Okręgowy pytanie nie da się udzielić uniwersalnej odpowiedzi bez ścisłego nawiązania do stanu faktycznego i prawnego w każdej indywidualnie rozpoznawanej sprawie o eksmisję.

Przytoczony w zagadnieniu prawnym art. 15 ust. 1 u.o.p.l. stanowi, że jeżeli w sprawie o opróżnienie lokalu okaże się, iż w razie uwzględnienia powództwa obowiązane do opróżnienia lokalu mogą być jeszcze inne osoby, które nie występują w sprawie w charakterze pozwanych, sąd wezwie stronę powodową, aby w wyznaczonym terminie oznaczyła te osoby w taki sposób, by ich wezwanie było możliwe, a w razie potrzeby, aby wystąpiła z wnioskiem o ustanowienie kuratora. Sąd wezwie te osoby do wzięcia udziału w sprawie w charakterze pozwanych.

W uchwale z 8 grudnia 2017 r., III CZP 79/17 (OSNC 2018, nr 9, poz.88) Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że w sprawie z powództwa właściciela o nakazanie opróżnienia lokalu mieszkalnego pomiędzy byłym najemcą oraz osobami, których uprawnienie do zamieszkania w tym lokalu miało charakter pochodny od najemcy, oznaczonymi przez powoda zgodnie z art. 15 ust. 1 u.o.p.l. jako pozwani, zachodzi współuczestnictwo konieczne po stronie pozwanej. W uzasadnieniu tej uchwały Sąd Najwyższy, powołując się na treść art. 15 ust. 1 u.o.p.l. i art. 72 § 2 k.p.c. podniósł, że wprowadzenie rozwiązania przewidzianego w art.15 ust.1 u.o.p.l. miało na celu zwiększenie poziomu ochrony osób zamieszkujących z najemcą w mieszkaniu objętym pozwem eksmisyjnym. Z ogólnych reguł postępowania egzekucyjnego wynika, że tytuł wykonawczy może być podstawą eksmisji jedynie tych osób, które są nim objęte (dłużników egzekwowanych); tymczasem osoby zajmujące lokal razem z byłym najemcą, ale nie uczestniczące w postępowaniu sądowym, mogły być eksmitowane na podstawie zawartego w wyroku sformułowania o nakazaniu eksmisji pozwanego „i wszystkich osób jego prawa reprezentujących”. Tego rodzaju praktyka naruszała prawa tych osób do sądu ze względu na to, że rodzaj ich uprawnienia do lokalu oraz indywidualne okoliczności odnoszące się do ich sytuacji, nie były badane przez sąd w postępowaniu rozpoznawczym. Sąd Najwyższy wskazał dalej w uzasadnieniu przytoczonej uchwały, że art. 15 ust. 1 u.o.p.l. nakłada na sąd obowiązek czuwania nad tym, aby w sprawie występowały wszystkie te osoby, które w razie uwzględnienia powództwa będą zobowiązane do opróżnienia lokalu, przy czym wszystkie te osoby powinny występować po stronie pozwanej łącznie. Konstrukcja przywołanego przepisu jest podobna do art. 195 k.p.c., a wręcz się na nim wzoruje. W odniesieniu zaś do tego przepisu przyjmuje się, że konieczny łączny udział w sprawie

występuje w przypadkach tak zwanej łącznej legitymacji procesowej kilku podmiotów, tj. w sytuacji, w której w sprawie występuje współuczestnictwo konieczne (zob. uchwały Sądu Najwyższego z 16 grudnia 1970 r., III CZP 82/70, OSNCP 1971, nr 7-8, poz. 129 i z 10 października 1964 r., III CO 53/64, OSPiKA 1968, nr 2, poz. 29, a także wyroki Sądu Najwyższego z 17 maja 1966 r., I CR 115/66, OSNCP 1967, nr 4, poz. 67; z 1 października 1965 r., I CR 261/65, OSNCP 1965, nr 6, poz. 94; z 20 czerwca 1964 r., I CR 635/63, OSNCP 1965, nr 7-8, poz. 116; z 21 marca 1974 r., I PR 53)74, OSPiKA 1977, nr 10, poz. 195; z 17 lutego 1978 r., II CR 17/78, OSNCP 1979, nr 3, poz. 52 oraz z 15 listopada 1974 r., II PR 216/74, OSNCP 1975, nr 6, poz. 104). Opowiadając się za wykładnią art. 15 ust. 1 u.o.p.l., zgodnie z którą przewiduje on bierne współuczestnictwo konieczne byłego najemcy i osób wywodzących od niego uprawnienie do zajmowania lokalu mieszkalnego, Sąd Najwyższy skonkludował w uzasadnieniu omawianej uchwały III CZP 79/17, że przyjęcie łącznej legitymacji procesowej tych pozwanych służy osiągnięciu założonego przez ustawodawcę i opisanego wyżej celu ochronnego. Sąd Najwyższy podniósł przy tym na marginesie rozważań, że przedstawione pytanie prawne nie dotknęło zagadnienia, czy to opisane współuczestnictwo konieczne jest zarazem jednolite; jednocześnie zauważył, że wzajemne relacje między tymi postaciami współuczestnictwa nie zawsze są oczywiste.

Współuczestnictwo jednolite polega na tym, że wobec wszystkich współuczestników musi zapaść rozstrzygnięcie o tej samej treści, determinujące ich sytuację prawną. Z tej przyczyny, czynności procesowe współuczestników aktywnych są skuteczne wobec współuczestników niedziałających; wyjątek stanowią czynności polegające na zawarciu ugody, zrzeczeniu się roszczenia lub uznaniu powództwa, do których niezbędne jest zgoda wszystkich współuczestników jednolitych (art. 73 § 2 k.p.c.). W przypadku współuczestnictwa materialnego niejednolitego, każdy ze współuczestników działa w imieniu własnym, zaś sąd może orzec odmiennie wobec każdego z nich (art. 73 § 1 k.p.c.).

W przypadku współuczestnictwa koniecznego (art. 72 § 2 k.p.c.) wynikającego z istoty danego stosunku prawnego, w orzecznictwie i nauce formułuje się z reguły zgodne poglądy, że stanowią one zarazem przypadki współuczestnictwa jednolitego. Taka zależność nie zawsze występuje w sytuacji,

w której źródłem współuczestnictwa jest przepis ustawy, która to sytuacja ma zresztą charakter wyjątkowy i wynika z woli ustawodawcy dyktowanej różnego rodzaju przesłankami i celami.

W sprawie o eksmisję z lokalu podstawą współuczestnictwa po stronie pozwanej, kwalifikowanego w orzecznictwie Sądu Najwyższego i nauce prawa jako współuczestnictwo konieczne (zob. uchwała III CZP 79/17), jest przepis ustawy, a to art. 15 ust. 1 u.o.p.l. Jednakże to, czy w konkretnej sprawie o eksmisję z lokalu mieszkalnego, na tle okoliczności sprawy, to współuczestnictwo będzie jednolite, zależy od stanowiska powoda, od treści i zakresu zgłoszonego przez niego żądania, a także od oceny tego roszczenia przez Sąd, przykładowo przez pryzmat zgodności żądania powoda z zasadami współżycia społecznego. Sam fakt obowiązku zidentyfikowania i wezwania do udziału w sprawie osób wskazanych przez powoda na gruncie art. 15 ust. 1 u.o.p.l. nie oznacza, że w sprawie zapadnie wyrok, który będzie niepodzielnie dotyczył wszystkich pozwanych.

Z tych przyczyn orzeczono, jak wyżej.